

Oversatt litteratur på kartet

Digitale metoder og tverrfaglig samarbeid i bibliografisk oversettelsesforskning

Siri Furst Skogmo
Institutt for engelsk
Universitetet i Innlandet
siri.furst.skogmo@inn.no

Marcus Axelsson
Institutt for språk, litteratur og kultur
Høgskolen i Østfold
marcus.axelsson@hiof.no

Inger Hesjevoll Schmidt-Melbye
NTNU Universitetsbiblioteket
inger.hesjevoll.schmidt-melbye@ntnu.no

Lars Magne Tunglan
DH-lab, Nasjonalbiblioteket¹

Sammendrag

I denne artikkelen utforsker vi hvordan et tverrfaglig digitalt-humanistisk samarbeid kan gi svar på hittil ubesvarte spørsmål innenfor oversettelsesforskningen og skape grunnlag for ny forskning på oversettelsesfeltet i Norge. Med vårt prosjekt ønsker vi å bidra til å styrke bindeleddet mellom oversettelsesvitenskap, digital humaniora (DH) og biblioteksektoren. Her ligger det mye uutforsket potensiale, både når det gjelder metode, teori og studiemateriale. I denne artikkelen vil vi bidra til å dekke disse kunnskapshullene gjennom å beskrive vår metodologi og reflektere over vårt tverrfaglige samarbeid. Prosjektet setter søkelys på import av skjønnlitteratur til Norge de siste 200 årene, og et av målene er å skape et digitalt kart over oversatte bøker.

Nøkkelord: bibliomigrasjon, oversettelsesimport, digital oversettelseshistorie, fjernlesning, kartvisualisering

Abstract

In this article, we explore how interdisciplinary digital humanities cooperation can provide answers to previously unanswered questions within translation studies and lay the foundation for new research on translation in Norway. With our project, we aim to help strengthen the links between translation studies, digital humanities (DH) and the library sector. At this intersection of disciplines, there is significant unexplored potential in terms of methods, theory and object of study. In this article, we aim to fill these gaps by describing our methodology and reflecting on our interdisciplinary collaboration. The project focuses on the import of fiction to Norway over the past 200 years, and one of its goals is to create a digital map of translated books.

¹ Tunglans bidrag inn i prosjektet ble utført mens han arbeidet på DH-lab på Nasjonalbiblioteket. Hans nåværende arbeidssted (2025) er Sopra Steria AS.

Keywords: bibliomigration, translation import, digital translation history, distant reading, map visualisation

Innledning

Oversatt litteratur er vårt vindu mot verden. I prosjektet «Verden på norsk»² kartlegger vi kulturelle strømninger gjennom oversettelser til norsk. I denne artikkelen beskriver vi et tverrfaglig samarbeid hvor digitale metoder og bibliografisk forskning møter oversettelsesfeltet og munner ut i en åpent tilgjengelig digital plattform for forskere og allmenheten.³ Vi gjør rede for metoder og utvalg med det mål at andre forskere både skal kunne bruke ressursene vi skaper og benytte samme metodologiske fremgangsmåte på annet bibliografisk materiale.

Underwood skriver at viktige mønstre i litteraturhistorien ikke har blitt forstått i tilstrekkelig grad, fordi de ikke kan oppfattes gjennom tradisjonelle metoder som lesning på individnivå (2017, s. 11). Den oversatte litteraturen trenger kanskje i enda større grad enn nasjonallitteraturen (som dens mindre kjente 'stesøster'), nye former for oppmerksomhet i forskning og formidling. Gjennom vårt prosjekt, et digitalt-humanistisk tverrfaglig samarbeid, har vi som mål å avdekke det som ikke nødvendigvis dukker opp gjennom mer tradisjonelle metoder, men som kommer til syne i systemer og mønstre når vi bruker digitale metoder og verktøy. Vi ønsker å fange opp så mange som mulig av utgitte bøker oversatt til norsk fra hele verden, for så å kartlegge og visualisere dem. Vårt mål med dette er, i tillegg til å synliggjøre tendenser og mønstre, å få frem et så nøytralt og representativt bilde av virkeligheten som mulig.

I 1998 utga Norsk Oversetterforening *Brobyggere*, et festskrift i anledning foreningens 50-årsjubileum. Qvale skriver i forordet til utgivelsen: «Norsk oversettelseslitteratur fra middelalderen til i dag er et stort felt – utvilsomt på størrelse med norsk litteraturhistorie, men relativt utforsket. Foreliggende verk er den første mer omfattende fremstilling om oversettelseslitteraturens historie» (s. 11–12).

I Brobyggere dekker Rindal, Egeberg og Formo hver sin tidsperiode i norsk oversettelseshistorie. De skriver om utvikling, tendenser og utvalg på oversatt-markedet, rettigheter og arbeidsforhold, og de inkluderer anekdoter og profiler av enkeltoversettere som har spilt en spesiell rolle. Utover primærtekster og deres oversettelser, baserer forfatterne seg på Norsk Bokfortegnelses statistikk (1970–1995), dokumenter fra Norsk Oversetterforening, Forfatterforeningen, artikler, hovedoppgaver og fagbøker om nasjonal og oversatt litteraturhistorie og de store norske forlagene, medieoppslag, intervjuer og kronikker, og mange andre enkeltkilder som til sammen hjelper dem å nøste sammen norsk oversettelseshistorie. Utgivelsen viser at det er mulig å få til mye med kvalitative og manuelle metoder, og arbeidet deres er et sentralt bidrag innen norsk oversettelseshistorie.⁴

Nå har det gått over 25 år fra denne utgivelsen, og det finnes fortsatt ikke en komplett oversikt over litteraturen som er oversatt til norsk gjennom tidene.⁵ Arbeidet til Rindal et al. vender seg mot et bredt publikum og mangler derfor en systematisk metodebeskrivelse. Deres tilnærming blir derfor preget av at oversettelsesfeltet har hatt søkelys på visse områder, som

² Se <https://www.ntnu.no/ub/prosjekter/verden-paa-norsk>

³ Når den digitale plattformen er lansert, vil vi lenke til den fra prosjektets nettside.

⁴ De siste årene har vi også fått Norsk Oversetterleksikon (NOleks), som bidrar til å komplettere bildet.

⁵ UNESCOs statistikk over oversatt litteratur i verden, *Index Translationum*, var et forsøk på dette, men den er ikke oppdatert, og gir derfor ikke så mye mer utfyllende informasjon. Se <https://www.unesco.org/xtrans/bsform.aspx>

dermed får ‘tilfeldig oppmerksomhet’. Deres manuelle gjennomgang av tidligere empiri og datagrunnlag på feltet kan ikke fange opp så mange nyanser, eller verifisere påstander og ‘uuttalte sannheter’, for eksempel om hvilken type litteratur det oversettes mest av, fra hvilke språk, hvilke oversettere som utfører oversettelsen og så videre. For å kunne si noe om kildespråkfordeling, benyttet forfatterne av *Brobyggere* seg av Norsk Bokfortegnelser statistikk:

Av Norsk Bokfortegnelser statistikk over hva som er kommet ut på norsk av utenlandsk litteratur⁶ og fra hvilke språk, fremgår det at mens antallet oversettelser fra engelsk, svensk, dansk, fransk og tysk på 80-tallet var noenlunde stabilt, men fallende, ser vi at gruppen 'andre språk' gjorde et hopp fra 47 titler i 1979 til 71 i 1980 og siden har holdt seg på et relativt høyt nivå (s. 222).

Imidlertid kommer det ikke frem gjennom denne tilnærmingen hvilke språk som dekkes av kategorien ‘andre språk’. I *Brobyggere* har forfatterne dessuten tolket statistikken⁷ og viser frem noen resultater av den, og deres datamateriale stopper naturlig nok i 1998.

De digitale ressursene som kommer ut av vårt prosjekt vil supplere den allerede eksisterende informasjonen om norske oversettelser. Siden vi benytter metoder og verktøy fra digital humaniora har vi mulighet til å behandle større mengder data, og kan gå tilbake til begynnelsen av 1800-tallet, og helt frem til i dag.⁸ I tillegg vil vår oversikt gjøre det mulig for forskere å søke selv, og få innsyn i det de trenger til mange ulike forskningsprosjekter. Det vil også være mulig å se hva som skjuler seg bak for eksempel kategorier som ‘andre språk’. Basert på dette brede datamaterialet, skaper vi et digitalt verdenskart som viser hvor de oversatte bøkene kommer fra.

Datamaterialet består hovedsakelig av skjønnlitteratur, men på grunn av utvalgsriterier og nasjonalbibliografiens organisering,⁹ omfatter det også noe sakprosa. Grensene mellom skjønnlitteratur og sakprosa er noe flytende, og katalogiseringen vil derfor reflektere denne virkeligheten. Nasjonalbibliografien er organisert etter Deweys klassifikasjonssystem, og vi har tatt Deweyserie 800 som utgangspunkt for å identifisere skjønnlitteratur.¹⁰ I nasjonalbibliografien inngår ikke tidsskrifter og disse er av den grunn ikke inkludert i vårt datamateriale.

Samarbeidsprosjektet består av oversettelsesforskere fra tre forskjellige institusjoner i Norge og DH-lab ved Nasjonalbiblioteket. Denne artikkelen er til dels inspirert av en autoetnografisk tilnærming (se Karlsson et al., 2021), da vi reflekterer over vår metodologi i det tverrfaglige og tverrinstitusjonelle samarbeidet. Helt fra begynnelsen var våre spørsmål og idéer tett knyttet til Nasjonalbibliotekets fortegnelser over litteratur utgitt i Norge, og prosjektet innebar håndtering av store datamengder. Ekspertise fra Nasjonalbibliotekets DH-lab ville derfor være helt nødvendig for å klare det vi hadde satt oss fore, både til selve

⁶ Her må vi gå ut fra at det er kun skjønnlitteratur Norsk Oversetterforening refererer til, selv om dette ikke er presisert.

⁷ Vi regner med at Norsk Bokfortegnelser statistikk (1970–1995) nå er innlemmet i nasjonalbibliografien, så vi ikke kan få tilgang til den opprinnelige statistikken de brukte.

⁸ Vårt prosjekt starter egentlig med Norges uavhengighet i 1814, men vi har satt starttidspunkt til år 1800, og får noen treff mellom 1800 og 1814. Det er et mål at datamaterialet skal oppdateres med de seneste oversatte utgivelser omtrent en gang i året. Vårt datamateriale i denne artikkelen går til og med 2023.

⁹ Med nasjonalbibliografien menes fortegnelsen over den samlede litterære produksjonen i Norge, på norsk.

¹⁰ Denne Deweyserien skiller ikke mellom barne- og voksenlitteratur. Den omfatter heller ikke grafiske romaner, en sjanger vi ønsker å innlemme i vårt datamateriale på sikt. I datasettet har vi også inkludert bøker uten Deweykode for å unngå å ekskludere uklassifiserte utgivelser.

datainnsamlingen og til å skape den digitale plattformen. Vi ønsket også å bruke prosjektet til å styrke forskningsbibliotekenes kompetanse på digital forskning.¹¹

I den første delen av denne artikkelen gir vi eksempler på hvordan digital humaniora kan styrke oversettelsesfeltet, beskriver vårt teoretiske fundament og reflekterer rundt prosjektets bidrag til bibliotekutvikling og åpen vitenskap. Deretter vil vi gå i dybden på samarbeidet med Nasjonalbiblioteket om metodeutvikling. Vi beskriver de tekniske aspektene som ble viktige for prosjektet, og hvilke utfordringer vi støtte på i høstingen av bibliografiske metadata. Mot slutten av artikkelen viser vi hvordan den digitale plattformen vi utvikler kan brukes, og dermed hvordan digitale metoder kan åpne opp for nye muligheter innenfor oversettelsesforskningen.

Digitale metoder og oversettelsesforskning

Begrepet 'digital humanities' (digital humaniora), oppstod rundt år 2000, da det mer eller mindre erstattet «humanities computing» (Berry & Fagerjord, 2017, s. 32). Vi følger Berry & Fagerjords forståelse av digital humaniora som «datastøttet humanistisk forskning» (s. 32, vår oversettelse). Innenfor academia, både nasjonalt og internasjonalt, etterlyses det fortsatt mer kritisk tenkning og grundigere metoderefleksjoner når det gjelder bruk av digitale kilder og verktøy, og mer samarbeid og genuin tverrfaglighet mellom de tradisjonelle humanistiske disiplinene, forskere som benytter seg av DH-metoder, og programmere/datalingvister. Det finnes flere eksempler på DH-forskning i Skandinavia på data fra litteraturvitenskap og historie, disipliner som er nært beslektet med oversettelsesvitenskapen (se f.eks. Berglund et al., 2021; Boasson & Johnsen, 2020; Boasson & Malvik, 2019; Petrulevich et al., 2023). Innenfor flere humanistiske disipliner har kartvisualisering og andre typer visualisering blitt mer og mer utforsket de siste tiårene (i alle fall fra slutten av 1990-tallet), i så stor grad at man kan snakke om «et romlig paradigmeskifte innenfor humaniora» (Nowviskie, 2015, s. 109, vår oversettelse). Blant annet ved hjelp av GIS (Geographical Information Systems) har humanister og samfunnsvitere supplert, visualisert og på den måten tydeliggjort sin forskning.

Når det gjelder oversettelsesfeltet, forskes det stadig mer på hvordan digitalisering påvirker oversetteryrket gjennom oversetterens bruk av digitale verktøy og teknologier som maskinoversettelse, men få oversettelsesforskere har brukt digitale metoder, verktøy og visualiseringer (se bl.a. Dolmaya, 2023). I følge Wakabayashi (2019, s. 140) har forskere innenfor oversettelseshistorie i liten grad utforsket digitale verktøy som kan få frem de romlige aspektene og tydeliggjøre forbindelser i forskningsmaterialet, og Fólica (2021) påpeker at det er ytterst få publikasjoner på oversettelsesfeltet som innebærer anvendelse av DH-verktøy (s. 108).

Tanasescu (2022) har gjort en analyse av bidragene som kom inn til den store internasjonale oversettelseskongressen EST (Congress of the European Society of Translation Studies) i 2019. Hennes kartlegging viser at det var bred interesse for ulike forskningsmetoder på kongressen, men at DH-fellesskapene er få, og at de som arbeider med digitale metoder har tendens til å arbeide relativt isolert (s. 62). Hun skriver:

(...) in spite of the need for translation expertise in DH, translation studies (...) has been almost immune to the cachet DH has gained across the humanities over the past ten years... the interest in new

¹¹ Vi trengte å styrke vårt nettverk med andre forskere som holder på med DH-prosjekter, og ved hjelp av midler fra Høgskolen i Østfold (Det digitale samfunn), tok vi kontakt med og besøkte GRIDH (tidligere Centrum för digital humaniora ved Göteborgs universitet). Vi søkte Bibliotekutvikling ved Nasjonalbiblioteket om midler til et toårig prosjekt som vi fikk innvilget: «Verden på norsk: En digital utforskning av bibliomigrasjon og anmeldelser av oversatt skjønnlitteratur» (2023–2025).

computational research methods is slowly building, but at a much slower pace than in other humanistic fields of inquiry (s. 30).

Tanasescu (2022) konkluderer med at vi fortsatt venter på at digitale oversettelsesstudier skal oppstå (s. 35). Vi ønsker gjennom prosjektet og metodebeskrivelsen i denne artikkelen å bidra til denne utviklingen.

Både oversettelsesfeltet og DH har dessuten i stor grad vært preget av angloamerikanske termer og perspektiver, og det meste av DH-verktøy, -plattformer, og -publikasjoner, er fortsatt engelskspråklige (se for eksempel Spence & Brandao, 2021; Wakabayashi, 2019). Det etterspres nå en utvikling av DH-prosjekter på flere språk og med dybdestudier innenfor flerspråklighet og oversettelse (se for eksempel Horvath, 2021). Utover å bidra med empiri og metodeutvikling, vil vårt prosjekt bidra med forslag til norsk terminologi innenfor DH og oversettelsesfeltet. Teoretisk forener vi i prosjektet litteratursosiologi, sammenlignende litteraturstudier og oversettelsesvitenskap (herunder oversettelseshistorie). Når vi nedenfor redegjør for studiens teoretiske rammer, vil vi, i stedet for å forsøke å gi et komplett overblikk over disse tilnærmingene, heller plassere vår studie i forhold til tre begreper og termer som er sentrale i vårt prosjekt: bibliomigrasjon, fjernlesning og digital oversettelseshistorie.

Bibliomigrasjon er en term som Lindqvist (2015) første gang brukte på svensk i sin artikkel «Det skandinaviske versttningsfllet – finns det?». Hun hentet den fra Mani (2014), som opprinnelig kalte det *bibliomigrancy*. Bibliomigrasjon innebærer at litterære verk forflytter seg, i første omgang gjennom oversettelse. Bibliomigrasjon inkluderer alt alle oversettelsesstrmmer som skjer over jordkloden, eller i oversettelsesverdenssystemet, som Lindqvist (2010, s. 82) kaller det. I 1999 publiserte Heilbron artikkelen «Towards a sociology of translation: Book translations as a cultural world-system». Ut ifra UNESCOs statistikk over oversatt litteratur i verden, *Index Translationum*, deler han inn verden i sentrale, semi-perifere og perifere litterære systemer. I artikkelen skiller engelsk seg ut som et hypersentralt system, i den forstand at 50–70 % av all litteratur på det europeiske kontinentet har engelsk som kilde språk (Heilbron, 1999, s. 434). *System* refererer i vårt prosjekt til den litterære importen til Norge, det vil si importen av oversatt litteratur på det norske litterære markedet. Innen litteratursosiologien er det vanlig å snakke om systemer, siden man da inkluderer alle litterære aktører som er med i en utgivelsesprosess av et litterært verk, samt de instanser og steg som inngår i den såkalte litterære kjeden (se f.eks. Furuland, 1997). I denne artikkelen vil vi ikke gå i dybden når det gjelder litteratursosiologi, men sosiologiske perspektiver ligger til grunn for vre forskningsspørsmål.

Fjernlesning (*distant reading*, se Moretti, 2013) oppstod som en motvekt til *nærlesning*, som i litteraturvitenskapen har vært den sentrale metoden for litterær analyse. En nærlesning går i dybden på ett eller et fåtall verk (se Berglund, 2020, s. 228). Moretti (2013, s. 87) er blant annet kritisk til prinsippene bak hva som defineres som kanon og foreslår at vi bør rette oppmerksomheten mot ‘the great unread’, ikke-kanonisk litteratur eller populærlitteraturen, som, kanskje noe motsetningsfullt, er den litteraturen som blir lest/selger mest. Wakabayashi (2019, s. 134) slutter seg til at DH-forskning kan være med på å utfordre kanonen. Det kan være store fordeler med å gå frem og tilbake mellom store datamengder og mindre datasett. Hacke (2020, s. 114) mener at fjernlesning og nærlesning alltid bør gå hånd i hånd, og at man trenger begge tilnærmingene. Dette er et standpunkt vi slutter oss til i prosjektet.

Wakabayashi (2019), bruker begrepet *Digital Translation History* som hun forklarer som en metodologisk tilnærming der man bruker digitale teknologier til å produsere, forsterke og spre forskning på oversettelseshistorie (s. 132). Det samme konseptet

introduseres av Fólca (2021) som *Big Translation History*,¹² en ny og innovativ underdisiplin av oversettelsesvitenskapen, og hun definerer det på denne måten: «Big Translation History (BTH) is a translation history that can be analyzed computationally, using digital tools to study massive data, from a translational, relational, and large-scale perspective» (s. 104). Vi velger å kalle dette *digital oversettelsehistorie* på norsk, da termen både er dekkende og tydelig for vårt formål.

Digitala humaniora kan bidra til at forskningen blir formidlet gjennom *expanded publications* (se for eksempel Burdick et al., 2012, s. 32) som vi foreslår å oversette til *utvidede publikasjoner*.¹³ Denne type publikasjon innebærer en utvidelse av tradisjonell forskningsformidling, der man understøtter forskningsfunnene gjennom å legge ved tilhørende data, metodebeskrivelser og kildekode.¹⁴ Det kan også innebære å visualisere ledd i forskningsprosessen gjennom å vise til skjermdumper, for eksempel av programmeringsfasen, fremheve metadata og lenker til de skapte ressursene. Derfor har vi i denne artikkelen også innlemmet visualisering av arbeidsflyten og de forskjellige fasene i metodeutviklingen av prosjektet, og vi supplerer artikkelen med vedlegg og lenker til data og kildekode.

Et digitalt innsamlet materiale kan få frem ukjente nyanser og stemmer i den norske oversettelsehistorien, og vi ønsker å bidra med et mer objektivt perspektiv enn det som har vært mulig tidligere. Samtidig er det viktig å være bevisst på hvordan vi behandler de innsamlede dataene fra et humanistisk perspektiv, og at det også er feilkilder og feilmarginer i vår tilnærming. Når det gjelder bruk av GIS-teknologi og visualisering av store datamengder, er det viktig å huske på at vi kan risikere å fremstille for store tendenser og dermed gå glipp av unntak, inkonsekvens og ambiguitet i dataene. Vår digitale forskning kommer heller ikke utenom subjektive tolkninger. Imidlertid er det manuelle og subjektive også en styrke. Derfor skal vi i tillegg, som et komplement til de digitale metodene, gjøre vår forskning på materialet i hermeneutisk tradisjon, jf. Hackes (2020, s. 114) oppfordring om å la fjernlesning og nærlesning utfylle hverandre.

Vårt ønske om å samle inn store mengder data og behandle dem kvantitativt for å kartlegge litterære mønstre, er dessuten tett knyttet til bibliotekutvikling. Det gjelder både høsting og behandling av metadata, men også spørsmål om opphavsrett, kulturarv og -forvaltning. Dessuten skaper prosjektet vårt en svært god mulighet for at forskere og forskningsbibliotekarer kan være aktive samarbeidspartnere. Zhang et al. (2015) viser at DH og utviklingen av digitale biblioteksystemer har mye til felles. Fagbibliotekarer over hele verden er nødt til å følge godt med på den digitale utviklingen og bygge kompetanse på digitalisering av gamle kilder og kuratering og formidling av disse. Men de må også sette seg inn i de mange fasene av forskningsprosessen som innebærer digitale løsninger, det være seg innenfor kunstig intelligens, opphavsrett, åpen publisering eller digitala humaniora. Zhang et al. (2021) oppfordrer fagbibliotekarer til å bli forskningspartnere i tillegg til å gi forskningsstøtte. Dette behovet for sammensatt kompetanse (Zhang et al., 2015) gjør at et likeverdig samarbeidsprosjekt mellom fagpersoner og fagbibliotekarer kan bli svært verdifullt. Vi skal nå gå nærmere inn på hvordan vi, sammen med Nasjonalbiblioteket, har arbeidet med metodeutvikling i prosjektet.

Metodeutvikling i samarbeid med Nasjonalbiblioteket

Vårt prosjekt er å skape et produkt, ikke bare tekst, og plasserer seg dermed innenfor det Burdick et al. kaller en ny måte å forstå humaniora på, som en skapende virksomhet (2012, s.

¹² Fólca bygger på Roig-Sanz & Fólca (2021) og Roig-Sanz, Fólca & Caristia (2020).

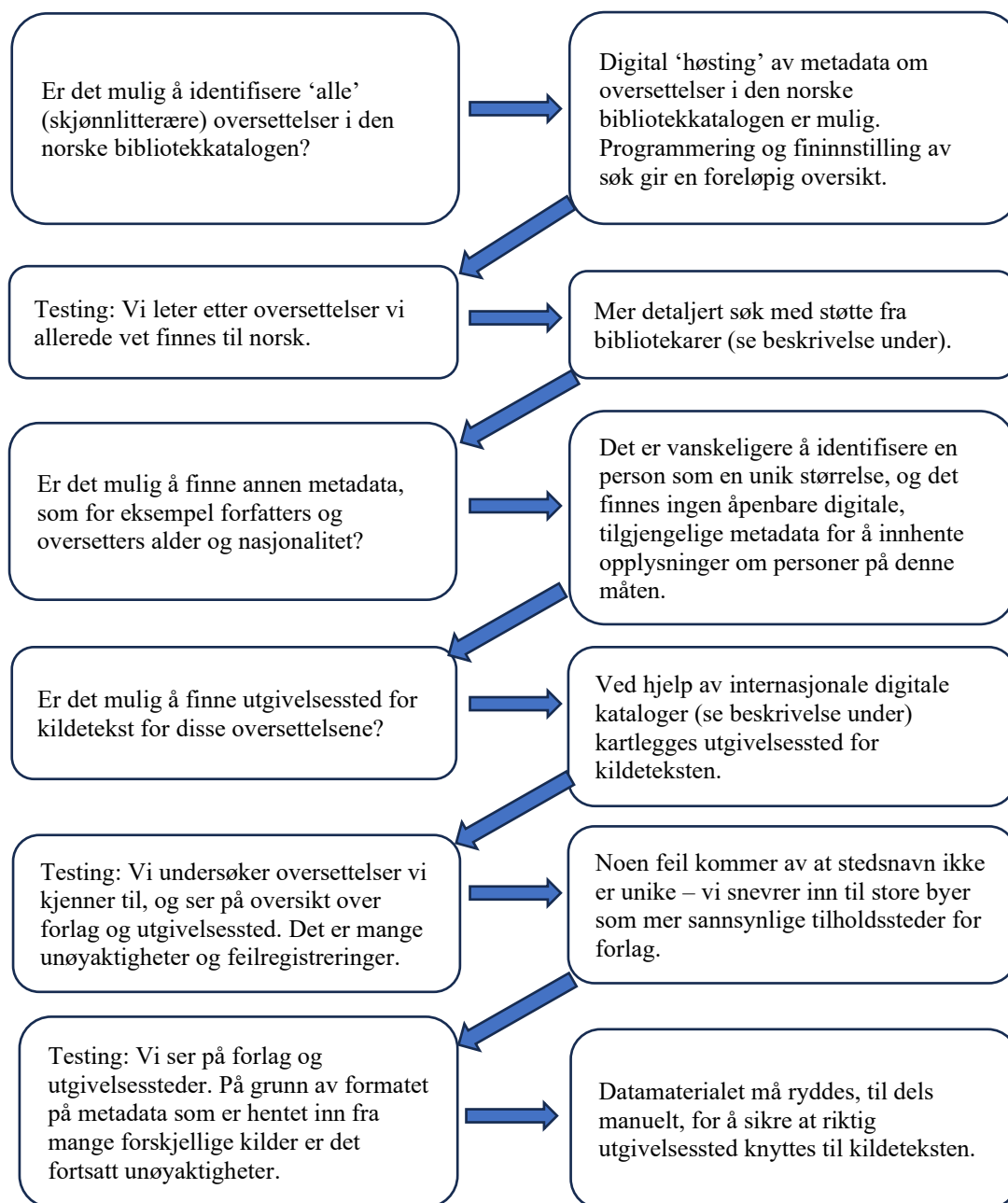
¹³ Dette kalles også *enhanced publications*, se for eksempel Bardi & Manghi (2014, s. 1).

¹⁴ Se for eksempel <https://www.ntnu.no/politikk-for-aapen-vitenskap>

10). I vrt tilfelle består produktet av en digital plattform som inneholder en søkefunksjon og et dynamisk kart som synliggjør norsk skjønnlitterær import. Slike visualiseringer og dynamiske fremstillinger av materialet kan gjøre det lettere og mer interessant å formidle til allmennheten (se Wakabayashi, 2019, s. 132) og levendegjør forskningen, for eksempel hvis man bygger opp under interaktivitet (animerte kart, interaktive tidslinjer, leseren kan zoome inn på/ut av enkeltverk, velg mellom nærlesning og fjernlesning, osv.).

Vi har utforsket tidligere og pågående prosjekter innenfor tilgrensende felt som har skapt lignende visualiseringer og ressurser som de vi ønsker å skape og som dermed har stor overføringsverdi til vrt. Det finnes apper for å fjern- og nrlese skjønnlitteratur, som for eksempel den interaktive appen utviklet av Alharbi et al. (2022) for et korpus med Shakespeare-oversettelser (Othello), og digitale kataloger, som for eksempel Mancinelli & Montefuscos prosjekt «The Biflow-Toscana bilingue catalogue» som kartlegger oversettelseshistorie i Toscana mellom 1260 og 1430, og har som mål å gjenbrukes til andre formål senere (Mancinelli & Montefusco, 2020). Vi har også søkt inspirasjon i prosjekter med visualiseringer, som for eksempel «The republic of letters» av Edelstein et al. (2017). Flere av disse prosjektene er også tydelige i sine refleksjoner rundt prosess og utfordringer. Det påpekes blant annet at det kan være vanskelig å arbeide med metadata av varierende kvalitet (Roig Sanz & Flica, 2021) og at utvalg og kontekstualisering av datamateriale ikke alltid er uproblematisk (Handelman, 2015).

Vi (forskerne fra INN, Hi og NTNU) startet også prosjektet med et ønske om å skape åpne ressurser til bruk i oversettelsesforskning, men også i formidling av kunnskap om oversettelse av skjønnlitteratur til norsk for et allment publikum. I samarbeid med DH-lab ved Nasjonalbiblioteket ved forskningsbibliotekar Lars Magne Tunland, begynte vi prosessen med å undersøke hva som var mulig å finne av metadata om oversettelser av skjønnlitteratur til norsk ved hjelp av digitale metoder. Figur 1 gir et inntrykk av arbeidsprosessen frem mot en oversikt over hvor norske skjønnlitterære oversettelser kommer fra.

Figur 1. Arbeidsprosessen

Som figuren illustrerer, har vi hatt en dynamisk og hermeneutisk arbeidsprosess for å komme frem til hva som er både ønskelig (fra forskernes side) og realistisk (med tanke på hva slags materiale som kan hentes ut og hvordan).

Fra bibliotekskatalog til boksøk og kart

I denne delen vil vi beskrive den tekniske siden av å jobbe med bibliografiske metadata, det vil si verktøy og metoder for uthenting av bibliografiske metadata. Den største utfordringen i prosjektet er at den norske nasjonalbibliografien i hovedsak består av bøker utgitt i Norge. Dette inkluderer de fleste bøker oversatt til norsk fra andre språk, men den norske bibliotekskatalogen har ytterst sjelden informasjon som utgivelsessted eller -tidspunkt for kildeteksten, og i enda mindre grad hvilken utgave som ligger til grunn for oversettelsen, opplysninger som er sentrale i dette prosjektet. Informasjon om dette må dermed hentes fra

andre kilder, og vi er avhengige av digitale verktøy for å kunne håndtere den store mengden data. Antallet utgitte bøker vi har kartlagt som oversettelser til norsk i nasjonalbibliografien fra 1800 til 2023 er ca. 130 000. Av disse er ca. 93 000 katalogisert som skjønnlitteratur når vi følger Deweys klassifikasjonssystem og sorterer på 800-serien (både barne- og voksenalitteratur), og inkluderer titler uten Deweykode.¹⁵

For å analysere og utvikle verktøy med bibliografiske data er det viktig å forstå hvilken informasjon de inneholder, og hvilket format de foreligger i. Katalogiseringspraksis har endret seg over tid, og det er begrensede muligheter til å utføre retrospektiv oppdatering hver gang praksis endres. Det vil si at samme informasjon kan være kodet på ulike mte i ulike poster, eller at enkelte informasjonselementer (som for eksempel om verket er en oversettelse) har vært inkludert eller ekskludert i forskjellige tidsperioder. Katalogiseringen har også foregått manuelt, og tolkninger og prioriteringer vil dermed forekomme. Nasjonalbiblioteket er ansvarlig for å definere og utvikle standarden for norsk bibliotekatalogisering, og har derfor særlig kompetanse og ansvar på dette feltet.

De to viktigste elementene som inngår i katalogiseringen av litterære verk per 2025 er «MARC 21»-formatet og innholdsstandarden RDA (Resource Description and Access). MARC (Machine-Readable Cataloguing) er en familie med formater for koding av bibliografiske metadata, først utviklet av Library of Congress (USAs nasjonalbibliotek) på 60-tallet. Den siste utgaven, MARC 21, er en internasjonal standard og postene består av en serie felt med kode fra 001 til 999 med delfelt.¹⁶ I tabell 1 under vises de forskjellige feltene i en MARC-post for *Moby Dick* av Herman Melville.

Viktige felt for dette prosjektet er 100 og 700, som beskriver hovedbidragsyter og andre bidragsytere (medforfattere, oversetter, etc.). I dette eksempelet står det Melville, Herman i 100-feltet, og under 700 finner vi Tyrmi, Kristin (identifisert som oversetter med koden *trl.*) og Viby, Robert (identifisert som omslagsdesigner med koden *bjd.*). Man må også undersøke felt 008 og 041 som begge inneholder informasjon om språk, her henholdsvis norsk bokmål (nob) og både dansk (dan) og engelsk (eng). Hvis det er flere språkkoder oppført i 041, kan dette tyde på at det dreier seg om en sekundroversettelse. I dette tilfellet vet vi at verket er oversatt via dansk. I felt 245 (eventuelt 246) kan man finne oversatt tittel og originaltittel, her *Moby Dick* i begge feltene, mens felt 260/264 kan inneholde mer informasjon om utgivelsen som forlag og utgivelsesår, her Oslo, 1998. Felt 500 kan også inneholde informasjon som kan identifisere utgivelsen som en oversettelse, for eksempel referanser til sekundroversettelse, undertittel med mer.

¹⁵ Vi må ta høyde for at tallene omfatter dubletter og nyutgivelser, siden datamaterialet på nåværende tidspunkt ikke er vasket.

¹⁶ Library of Congress' referanseside har oversikt over hva kodene representerer. Se <https://www.loc.gov/marc/bibliographic/>

Tabell 1. En MARC 21-post for en norsk oversettelse av *Moby Dick* fra 1998

LDR	01611cam a2200433 c 4500
001	999825024864702201
005	20230401151512.0
007	Ta
007	cr
008	150130s1998 no# j 000 1 nob
015	__ a 9906013 2 nbf
020	__ a 8273846822 q ib. c Nkr 29.00
035	__ a 982502486-47bibs_network
035	__ a (NO-TrBIB)982502486
035	__ a (NO-TrBIB)101443862
040	__ a NO-OsNB b nob e katreg
041	1_ h dan h eng
042	__ a norbibl
044	__ c no
082	74 a 813 q NO-OsNB 2 4/nor
100	1_ a Melville, Herman d 1819-1891 0 (NO-TrBIB)90072387
245	10 a Moby Dick c Herman Melville ; [oversettelse: Kristin Tyrmi]
246	1_ a Moby Dick i Originaltittel
260	__ a Oslo b Ex libris c 1998
300	__ a 95 s.
490	1_ a Berømte klassikere fra Ex libris v 6
500	__ a "Berømte klassikere"
500	__ a Oversatt etter dansk forkortet utg.
500	__ a 1. utg. av denne oversettelsen 1987
500	__ a 1. norske utg. Oslo : Dreyer, 1948 med tittel: Moby Dick, eller Den hvite hvalen
533	__ a Elektronisk reproduksjon b [Norge] c Nasjonalbiblioteket Digital d 2010-06-25
700	1_ a Tyrmi, Kristin 4 trl 0 (NO-TrBIB)10061921
700	1_ a Viby, Robert 4 bjd 0 (NO-TrBIB)10062102
740	0_ a Moby Dick, eller Den hvite hvalen
830	0_ a Berømte klassikere fra Ex libris v 6
856	42 3 Forlagets beskrivelse (lang) u https://contents.bibs.aws.unit.no/?isbn=8273846822
856	41 3 Fulltekst u https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digibok_2010050408089 y Nettbiblioteket z Digital representasjon
901	__ a 90
913	__ a Norbok b NB

RDA er rammeverket som beskriver hvilket innhold som skal inn i en bibliografisk post. Særlig viktig er det å kjenne til måten den beskriver en bok på fire abstraksjonsnivåer: Verk – Uttrykk – Manifestasjon – Eksemplar.¹⁷ I korte trekk går dette ut på at når vi ser på en

¹⁷ Denne modellen ble først introdusert som en del av FRBR-modellen, som er en av modellene RDA bygger på.

bibliografisk post peker noen attributter på verket, noen på manifestasjonen, osv. Begrepet *verk* refererer til den intellektuelle eller kunstneriske skapelsen i seg selv, uavhengig av dens fysiske form, altså den abstrakte ideen bak bøker, artikler og andre innholdstyper. Felt som angir forfatter, originaltittel, emne, og mange tilfeller sjanger, er alle beskrivende for verket. *Uttrykk* omfatter de spesifikke realiseringene av et verk i forskjellige former, som oversettelser, tilpasninger eller forskjellige utgaver som opprettholder den opprinnelige essensen av verket. Felt som angir språk og innholdstype (for eksempel innspilt musikk, noter, tale og tekst) er felt som typisk beskriver uttrykket. *Manifestasjon* refererer til den fysiske eller digitale inkarnasjonen av et uttrykk. Det inkluderer spesifikke detaljer som utgiver, publiseringsdato, format og utgave. *Eksemplar* er den individuelle fysiske eller digitale instansen av en manifestasjon, som en bestemt kopi av en bok i et bibliotek.¹⁸

For å finne hvilke bøker som kan kalles oversettelser har vi fått hjelp fra seniorrådgiver Oddrun Ohren fra Nasjonalbiblioteket til å sette opp søkekriterier. Katalogiseringspraksis for oversettelser er relativt nylig endret. Originaltittel registreres nå i MARC-feltene 700/710/711, mens denne informasjonen tidligere ble registrert i 246, som vi har sett. Vi må dermed søke i alle feltene i vårt prosjekt. I dette søket identifiseres oversettelser til norsk ved MARC-poster som oppfyller betingelsene 1 og 2 nedenfor (begge må altså være oppfylt):

1. 041\$a og/eller Leader[35-37] inneholder 'nno', 'nob' eller 'nor' – Dette betyr at språket i boken er norsk.
2. Inneholder ett av følgende:
 - a. 041\$h (originalspråk) er noe annet enn norsk
 - b. 246\$i 'Originaltittel:' finnes
 - c. 700\$i 'Oversettelse av:' finnes
 - d. 700\$a<>\$4 'trl' finnes
 - e. 700\$a<>\$e 'overs.' finnes
 - f. 765 finnes (brukes ikke så mye)

Når vi har identifisert oversatte bøker, må vi hente ut informasjon om forfatter, tittel, oversetter (se vedlegg 1: Skjermdump av programmeringsskript for å hente ut oversetter fra MARC-poster), årstall og forlag. Vi må også hente ut feltene i posten som beskriver kildeteksten (eller verket boken er oversatt fra), spesielt originaltittel, forfatter og originalspråk. Denne informasjonen brukes så for å lete videre etter mer bibliografisk informasjon om kildeteksten, og vi må vende oss mot andre kilder enn den norske nasjonalbibliografien.

Her støter vi på ulike utfordringer, som for eksempel forfatternavn. Navn fra land med andre skriftsystem enn det latinske alfabetet kan bli normalisert på ulike måter. Verktøy for standardisering av skrivemåter kan være for eksempel Nasjonalbibliotekets autoritetsregister,¹⁹ Library of Congress sine transkripsjonstabeller for ikke-latinske alfabeter, eller relevante ISO-standarder.  sammenligne basert på navn og tittel åpner også for problemer knyttet til tvetydighet, normalisering av titler, med mer. Ideelt sett skulle det ha funnes en unik referanse til verket som kunne spores på tvers av utgaver. Transnasjonale

¹⁸ Mer informasjon om bibliotekdata i Norge finnes på Nasjonalbibliotekets side bibliotekutvikling.no. Se 'MARC: utvekslingsformat for bibliografiske data', <https://bibliotekutvikling.no/kunnskapsorganisering/marc-utvekslingsformat-for-bibliografiske-data/> og 'Katalogiseringsregler', <https://bibliotekutvikling.no/kunnskapsorganisering/katalogiseringsregler/>

¹⁹ Se vedlegg 2 med alternative stavemåter for den russiske forfatteren Fdor Dostoevskij i Nasjonalbibliotekets autoritetsregister.

kataloger som Open Library (se under) har dette, men de mangler som regel informasjon om norske utgivelser.²⁰

For å finne ut hvor og når kildeteksten ble utgitt, var det derfor nødvendig å finne andre kilder til bibliotekdata enn den norske katalogen. Det er ikke uvanlig i bibliometriske prosjekter at man må kombinere data fra flere kataloger, og de som er tilgjengelige har ulike fokus, styrker og svakheter. For dette prosjektet har vi foreløpig testet informasjon fra WorldCat, Wikidata, Hathitrust, og Open Library.

WorldCat er en katalog fra OCLC, en amerikansk stiftelse som leverer bibliotek tjenester. Bibliotek som er medlemmer av OCLC kan laste opp bibliografiske data fra WorldCat. Tjenesten markedsføres som verdens største database for informasjon om biblioteksamlinger. Via Nasjonalbiblioteket har vi tilgang til et søkegrensesnitt opp mot WorldCat, som dannet grunnlag for et testdatasett for kart-applikasjonen. WorldCat-databasen er omfattende, og er i teorien et godt datasett for å identifisere originalutgaver av norske oversettelser. Dessverre er det begrensninger i tilgang uten kostbare lisenser, som både stiller krav til økonomi og vanskeliggjør åpen publisering av et datasett basert på dette materialet.

Wikidata er en åpen, kollaborativ database med lenkede data²¹. Den er en del av Wikimedia-prosjektet, og formålet er å dele standardiserte data mellom Wikimedia-prosjekter, som for eksempel Wikipedia på forskjellige språk. Wikidata tilrettelegger for uthenting av data via et såkalt SPARQL-endeppunkt, og dataene er åpne. Vedlegg 3 viser en skjermdump av programmeringsskriptet som ble brukt for å hente ut relevant informasjon fra Wikidata. Vår erfaring er at Wikidata inneholder gode data om mange kjente bøker, men ikke like god informasjon om mer 'obskure' utgivelser. Dette er dessuten ingen bibliotekdatabase, så i motsetning til de andre på listen, følger den ikke standard praksis for bibliotek katalogisering, noe som gjør den mindre forutsigbar for vår bruk. Den inneholder derimot rike data om personer og steder knyttet til bøkene.

Hathitrust er et samarbeid mellom flere amerikanske forskningsbiblioteker for deling av bokdata. Fokuset er på digitalisert innhold, men de deler også metadata for bøkene. Dette datasettet har en betraktelig størrelse, og er åpent.

Open Library er et prosjekt under Internet Archive, en amerikansk stiftelse. Prosjektet har som formål å beskrive alle publiserte bøker, og tilbyr en åpen database med over 20 millioner bibliografiske poster. Prosjektet tilbyr også utviklerværktøy for å jobbe med dataene.²² Dessverre er det store hull, blant annet i informasjonen om skandinavisk litteratur. Videre vil vi derfor utforske metadata fra tilgjengelige bibliotek kataloger i andre land. Flere nasjonalbiblioteker tilbyr katalogene sine som åpent tilgjengelige, nedlastbare datasett.

For å jobbe med bibliografiske data, tilbyr Nasjonalbiblioteket et såkalt OAI-PMH-grensesnitt for masse-nedlastning av poster.²³ I dette prosjektet ble det tatt utgangspunkt i nasjonalbibliografien for bøker (settet Norbok) og biblioteksystemet Alma. Postene er i

²⁰ Det pågår også andre initiativ, som for eksempel Share-VDE, som integrerer bibliografiske data fra mange bibliotek – inkludert Nasjonalbiblioteket – og forsøker å identifisere verkene representert i dataene. Denne ressursen finnes foreløpig bare i betaversjon. Se <https://wiki.share-vde.org/>; <https://www.svde.org/>. Utfordringene vi støter på kan delvis avhjelpest ved innføringen av URI (Uniform Resource Identifiers), som sammen med RDA gjør det enklere å koble bibliografiske metadata til lenkede data og dermed skape mer konsistent og gjenbrukbar metadata på tvers av systemer.

²¹ Se https://www.wikidata.org/wiki/Wikidata:Main_Page

²² Se <https://openlibrary.org/developers>

²³ Se 'Høsting av Nasjonalbibliografien og spesialbibliografiene', <https://bibliotekutvikling.no/kunnskapsorganisering/metadata-fra-nasjonalbiblioteket/hosting-av-nasjonalbibliografien-og-spesialbibliografiene/>

MARC-XML format (En implementasjon av MARC-formatet i XML) og behandles med Pymarc, en Python-modul for å arbeide med bibliografiske data i MARC-format.²⁴

Skeappen vr er bygget i Python med web-rammeverket Streamlit,²⁵ et lett rammeverk for Python som tillater utviklere å raskt lage prototyper på applikasjoner for databehandling. Streamlit er godt integrert med Pythons populære bibliotek for databehandling som Pandas, Numpy og Matplotlib. Kart-funksjonaliteten tilbys gjennom Folium,²⁶ et programmeringsgrensesnitt for Python som gjør det mulig å lage kart basert på JavaScript-biblioteket Leaflet.²⁷ Selve kartet som er brukt er Open Street Map,²⁸ et kollaborativt internettprosjekt som muliggjør fremstilling av åpne kart. Skeappen og kartet testes og videreutvikles og skal bli åpent tilgjengelige for forskere og andre.

Hva kan den digitale plattformen vi skaper brukes til?

Som avsluttende betraktning vil vi gi noen eksempler på hvordan vi kan bruke den digitale tilnærmingen vi har beskrevet her for å utforske mange ulike forskningsspørsmål.

Eksempelene viser muligheter for videre bruk av boksøket og kartet, både i forskning og utenfor akademien.²⁹ Avgrensner vi boksøket til engelsk som originalspråk og skjønnlitteratur som sjanger (med Dewey mellom 800 og 899), fr vi 52 606 treff. Katalogen som helhet viser 78 941 utgitte bøker som er registrert som skjønnlitteratur, altså kan vi konkludere med at hele 66,64 % av alle utgitte oversettelser kommer fra engelsk. Det vi imidlertid må huske på når vi ser disse tallene for engelsk, er at de også inkluderer sekundrversettelser, altså oversettelser som har gått via engelsk. Det vil si at i denne store prosentandelen er det ikke bare snakk om litteratur forfattet på engelsk. Vi har enda ikke funnet en systematisk løsning for å identifisere sekundrversettelser (selv om det som nevnt kan indikeres i MARC-felt), men dette er noe vi håper å kunne gjøre på sikt, som en videreutvikling av prosjektet.

Som vi ser i figur 2, dominerer engelsk, svensk, tysk, dansk og fransk som kildeprk, men gjennom vrt boksk vil man faktisk kunne avdekke hvilke språk som skjuler seg bak det som ble kategorisert som ‘andre språk’ i *Brobyggere* (s. 222).

²⁴ Se <https://pymarc.readthedocs.io/en/latest/>

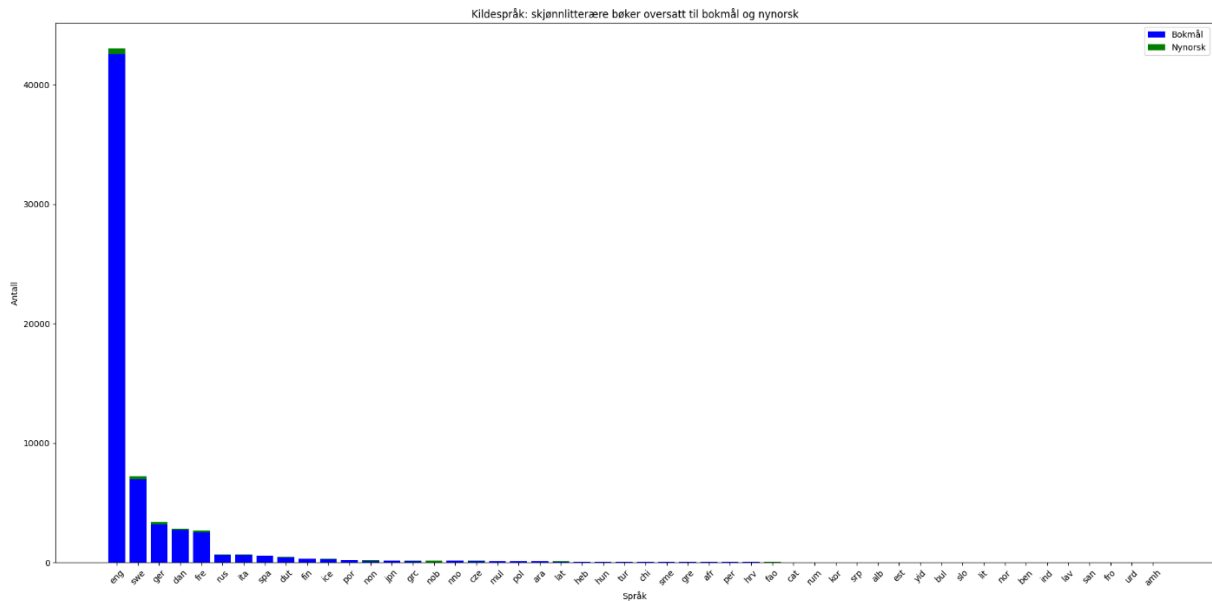
²⁵ Se <https://streamlit.io/>

²⁶ Se <https://python-visualization.github.io/folium/latest/>

²⁷ Se <https://leafletjs.com/>

²⁸ Se <https://www.openstreetmap.org/>

²⁹ Alle funnene vi viser til nedenfor stammer fra søk gjort den 23. august 2024. Det er viktig å huske på at siden både app og datasett fortsatt er under utvikling, vil man kunne få forskjellige resultater ved samme søk grunnet oppdateringer og justeringer. Fremover vil det også kunne bli endringer i funnene, da planen er å få til et dynamisk datasett, som både oppdateres i takt med nye utgivelser og korrigeres ved oppdagelse av feil.

Figur 1. Kildespråk for oversatt skjønnlitteratur per mars 2024

Hvis vi eliminerer treff med originalspråk engelsk, de store europeiske språkene og våre naboer (fransk, tysk, spansk, italiensk, svensk, dansk, finsk og islandsk), sitter vi igjen med 6 952 utgitte bøker. Det blir spennende å utforske i mer detalj hvor disse oversettelsene har kommet fra, og se visualiseringen av disse treffene på kartet.

En annen innfallsvinkel til boksøket kan være ta utgangspunkt i spesifikke forfatterskap. Søker vi for eksempel på Franz Kafka, får vi opp en liste med oversettelser gjennom en tidsperiode på nesten 100 år, fra 1933 til 2022, og kan bruke den til å analysere oversettelseshistorien hans i Norge. Listen over treff (se utsnitt av hele boksøket i figur 3) viser flere forskjellige Kafka-oversettere, hvorav den siste er Fosse med oversettelsen av *Der Prozes* til nynorsk.

main_author	contributors	translators	title	subtitle	original_title	publisher	language
Kafka, Franz	[Fosse, Jon, trl]	[Kafka, Fran	Prosess	Franz Kafka ; frå tysk ved Jon Fosse	None	Skald	nno
Kafka, Franz	[Vange, Arild, trl]	Vange, Arild	Under byggingen av den kinesiske m	Franz Kafka ; oversatt fra tysk av Arild Vange	Beim Bau der chinesis	Solum forl.	nob
Kafka, Franz	[Fosse, Jon, trl]	Fosse, Jon	Forvandlinga og andre tekstar	Franz Kafka ; frå tysk ved Jon Fosse	Forvandlinga og andr	Skald	nno
Kafka, Franz	[Aarnes, Asbjørn, trl]	Aarnes, Asbjørn	Fortellinger	Franz Kafka ; oversatt fra tysk, med etterord og artikler av Asbjørn Aarnes	Die Erzählungen	Bokvennen	nob
Kafka, Franz	[Gjesdahl, Paul, trl]	Gjesdahl, Paul	Prosess	Franz Kafka ; oversatt av Paul Gjesdahl	Der Prozeß	Vigmostad Bjerke	nob
Kafka, Franz	[Winje, Trond, trl]	[Øverås, T	Prosess : kritisk utgave etter hånds	Franz Kafka ; oversatt av Trond Winje ; med innledende essay av Tor Eystein Øverås	Der Prozeß	De norske bokklubbene	nob
Kafka, Franz	[Vange, Arild, trl]	Vange, Arild	Dagbøker 1909-1923	Franz Kafka ; oversatt fra tysk og med etterord av Arild Vange	Tagebücher 1909-192	Gyldendal	nob
Kafka, Franz	[Aarnes, Asbjørn, trl]	Aarnes, Asbjørn	Fortellinger	Franz Kafka ; til norsk med etterord og artikler av Asbjørn Aarnes	Die Erzählungen	Bokvennen	nob
Kafka, Franz	[Engelstad, Carl Fredrik, trl]	Engelstad, Carl Fredrik	Slottet	Franz Kafka ; [oversatt av Carl Fredrik Engelstad]	Das Schloss	Gyldendal	nob
Kafka, Franz	[Jersild, P.C., unknown]	[En	Slottet	Franz Kafka ; oversatt av Carl Fredrik Engelstad ; innledende essay av P.C. Jersild	Das Schloss	De norske bokklubbene	nob
Kafka, Franz	[Vange, Arild, trl]	Vange, Arild	Dagbøker 1909-1923	Franz Kafka ; oversatt fra tysk og med etterord av Arild Vange	Tagebücher 1909-192	Gyldendal	nob
Kafka, Franz	[Winje, Trond, trl]	[Engelsta	Kafkas beste	Franz Kafka ; oversatt av Trond Winje, Fredrik Engelstad og Arild Vange	None	Gyldendal	nob
Kafka, Franz	[Ramstad, Håkon, unknown]	Winje, Trond	Prosess	Franz Kafka ; oversatt av Trond Winje	Der Prozess	Lydbokforl.	nob
Kafka, Franz	[Dahl, Sverre, trl]	Dahl, Sverre	Brev til Milena	Franz K. ; oversatt av Sverre Dahl	Briefe an Milena	Ka forl.	nob

Figur 2. Skjermdump av søk på «Kafka» som forfatter

Et lignende søk for Molière viser 64 oversettelser fra fransk til norsk, og en avgrensning på oversetter Halldis Moren Vesaas gir 7 resultater, mens André Bjerke gir 28. Ved å bruke boksøket til å finne ut mer om spesifikke oversettere, kan vi altså avdekke hvem som har oversatt hva og hvem, mest og minst. Blant annet kan vi ved å sortere på oversetter finne oversettere som ellers ikke har fått så mye oppmerksomhet, som Ann-Magritt Sævoid

som er registrert med mer enn 600 (!) oversettelser. Slike fokuserte søk gir også god informasjon om hvilke forlag som står bak utgivelsen og om det dreier seg om teaterversjoner, hvem som har bearbeidet teksten og hvor mange av oversettelsene som ble gjort til nynorsk.

Det er heller ikke bare oversettelsesforskere som kan ha glede av boksøket og kartet. Noen måneder etter prosjektoppstart, fikk NTNU Universitetsbiblioteket en henvendelse fra en ekstern lner som bor i USA og lærer seg norsk. Hen var interessert i norske oversettelser av to amerikanske forfattere for å benytte det i språkinnlæringen. Ved et raskt søk i vår app på de to forfatterne hen var interessert i, kunne vi tilby en liste som lett kunne skaffes på bibliotek over hele landet. Denne henvendelsen er helt i tråd med ett av våre opprinnelige ønsker, å kunne formidle de digitale dataene utenfor akademia. Vi ønsker dessuten å involvere folke- og skolebibliotek på sikt. Vi ser for oss at vår digitale plattform kan være nyttig for skoleklasser, hvor lærere og elever sammen kan diskutere hvordan samfunnet vårt påvirkes av den litteraturen som blir gjort tilgjengelig for oss gjennom oversettelse – og hvilke kulturer og språk vi i Norge får tilgang til (eller ikke). Vr digitale plattform vil kanskje også kunne videreutvikles til spill og andre læringsressurser for skoleverket. Informasjonen kan dessuten brukes i bibliotekene i form av interaktive hyllekart, som for eksempel kan visualisere hvor litteraturen på hylla kommer fra, og hvordan den har ‘reist’ gjennom kulturer.

Både de digitale ressursene i seg selv og forskningen de kan frembringe vil også kunne brukes som faglig grunnlag for forlagenes prosesser rundt utgivelser av oversatt litteratur (for eksempel gjennom tydeliggjøring av hvilke litteraturer som ikke hittil er representert i norsk språkdrakt), og som et grunnlag for litterære oversetteres kulturpolitiske arbeid. Vi ser for oss at Kulturdirektoratet og Norsk Oversetterforening (sistnevnte har allerede vist interesse for prosjektet), kan benytte vr digitale plattform og vre forskningsresultater i sitt arbeid for mangfold, yringsfrihet og kulturformidling. Ifølge Liu (2012), står digital humaniora nettopp i en ideell posisjon for å kunne skape, tilpasse og spre nye metoder for kommunikasjon mellom humanistiske fag og allmennheten (s. 496–497).

Konklusjon

I denne artikkelen har vi beskrevet mål, tanker, utfordringer og metodiske tilnærminger og erfaringer knyttet til «Verden på norsk»-prosjektet. Vi er på god vei å oppfylle målene med prosjektet, men kanskje mest interessant å nevne som en konklusjon i denne artikkelen er at parallelt med dette, har det digitalt-humanistiske samarbeidet også gitt noen utilsiktede effekter i form av merverdier vi ikke forutså. Det fremste eksemplet på dette er skeappen, som opprinnelig kun var tenkt å være datagrunnlaget for kartet. Dette boksøket er nå i stedet blitt et produkt som står for seg selv, og som kan igangsette og behjelpe andre typer forskningsspørsmål enn det kartet kan.

Her har vi kun hatt mulighet til å ta for oss en del av «Verden på norsk»-prosjektet. Videre planlegger vi å bruke resultater fra skeappen og tendenser som blir synlige i kartet, til å skape et korpus med oversettelsesannonser fra norske aviser, og analysere korpuset ved hjelp av forskjellige digitale verktøy. Denne delen av prosjektet vil vise hvordan deler av den norske litteraturimporten ble mottatt av kritikere og, kanskje fremfor alt, hvordan den ble beskrevet språklig.

Den digitale plattformen vi skaper er ikke et fullført resultat av en forskningsprosess, men et bidrag til utvikling både når det gjelder oversettelsesfeltet, DH og biblioteksektoren. Vi oppfordrer til aktiv bruk av ressursene til mange ulike formål. Dette prosjektet hadde hverken kommet i gang eller i mål uten hjelp til programmering og ekspertise fra forskningsbibliotekar(er) på Nasjonalbiblioteket. Når det er sagt, har det hele veien vært viktig i prosjektet at den digitale plattformen skal være brukervennlig nok til at forskere skal

kunne anvende den uten å være avhengige av å selv ha programmeringskunnskaper. Vi lar oss inspirere av det følgende rådet til Nowviskie (2015), som slår et slag for en leken tilnærming til bruk av kart i humanistisk forskning: «(...) we ought to consider mapping a hermeneutic activity, a process or methodology (...) The digital maps preferred by scholars of language and literature are not answers. They are questions. They are invitations» (s. 114).

Med dette inviterer vi norske (og også internasjonale) oversettelsesforskere til å ta i bruk eller la seg inspirere av den digitale plattformen vi skaper, og forske videre med nye, spennende innfallsvinkler.

Litteraturliste

- Alharbi, M., Laramée, R. S. & Cheesman, T. (2022). TransVis: Integrated distant and close reading of Othello translations. *IEEE Transactions on visualization and computer graphics*, 28(2), 1397-1414. <https://ieeexplore.ieee.org/document/9152170>
- Bardi, A. & Manghi, P. (2014). Enhanced publications: Data models and information systems. *LIBER Quarterly: The journal of the association of European research libraries*, 23(4), 240-273. <https://doi.org/10.18352/lq.8445>
- Berglund, K. (2020). Fjærrläsning. Datorstödda metoder för kvantitativ litteraturforskning. I I. Schottenius Cullhed, A. Hedberg & J. Svedjedal (Red.), *Litteraturvetenskap II* (s. 227-246). Studentlitteratur.
- Berglund, K., Jansson, O. & Rahm, L. (2021). Digital humaniora, datorisering och litteraturvetenskap i en digitaliserad värld. *Tidskrift för litteraturvetenskap*, 51, 266-284. <https://doi.org/10.54797/tfl.v51i3-4.2107>
- Berry, D. M. & Fagerjord, A. (2017). *Digital humanities: Knowledge and critique in a digital age*. Polity.
- Boasson, F. & Malvik, A. S. (2019). Digital humaniora, mediehistorie og litterære subjektivitetsuttrykk. Om forholdet mellom norsk litteratur og utviklingen av den kommersielle pressen 1855–1900 i et DH-perspektiv. *Norsk litteraturvitenskapelig tidsskrift*, 22(2), 146-167. <https://doi.org/10.18261/issn.1504-288X-2019-02-03>
- Boasson, F. L. & Johnsen, L. G. (2020). Hamsuns litterære geografi. *Nordlit*, 47, 139-154. <https://doi.org/10.7557/13.5725>
- Burdick, A., Drucker, J., Lunenfeld, P., Presner, T. & Schnapp, J. (2012). *Digital humanities*. MIT Press.
- Dolmaya, J. M. (2023). *Digital research methods for translation studies*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781003083986>
- Edelstein, D., Findlen, P., Ceserani, G., Winterer, C. & Coleman, N. (2017). Historical research in a digital age: Reflections from the mapping the republic of letters project. *The American historical review*, 122(2), 400-424.
- Fólica, L. (2021). Digital humanities and big translation history in the Global South: A Latin American perspective. *World literature studies*, 3(13), 104-116.
- Furuland, L. (1997). Litteratur och samhälle: Om litteratursociologin och dess forskningsfält. I L. Furuland & J. Svedjedal (Red.), *Litteratursociologi: Texter om litteratur och samhälle* (s. 15-49). Studentlitteratur.
- Hacke, M. (2020). Metadata mining: The reception and translation of foreign cultures in British Romantic review periodicals (1809–1827). I L. Fólica, D. Roig-Sanz & S. Caristia (Red.), *Literary translation in periodicals: methodological challenges for a transnational approach* (s. 95-120). John Benjamins.
- Handelman, M. (2015). Digital humanities as translation: Visualizing Franz Rosenzweig's archive. *Transit*, 10(1), 1-20. <https://doi.org/10.5070/T7101029573>

- Heilbron, J. (1999). Towards a sociology of translation: Book translations as a cultural world-system. *European journal of social theory*, 2(4), 429-444. <https://doi.org/10.1177/136843199002004002>
- Horvath, A. (2021). Enhancing language inclusivity in digital humanities: Towards sensitivity and multilingualism. *Modern languages open*, 1, 1–21. <https://doi.org/10.3828/mlo.v0i0.382>
- Karlsson, B., Klevan, T. Soggiu, A.-S., Slr, K. T. & Villje, L. (2021). *Hva er autoetnografi?* Cappelen Damm Akademisk.
- Lindqvist, Y. (2015). Det skandinaviska versttningsfltet – finns det? *Språk och stil*, 25, 69-87.
- Lindqvist, Y. (2010). Ett globalt perspektiv på nutida svensk versttningskultur. System- och fältteori i praktiken. I E. Bladh & C. Kullberg (Red.), *Litteratur i grnnszonen. Transnationella litteraturer i översättning ur ett nordiskt perspektiv* (s. 81-93). Högskolan Dalarna.
- Liu, A. (2012). Where is cultural criticism in the digital humanities? I M. K. Gold (Red.), *Debates in digital humanities* (s. 490-509). University of Minnesota press.
- Mancinelli, T. & Montefusco, A. (2020). The BIFLOW-Toscana bilingue catalogue. A digital representation of the socio-cultural history of translation in the Tuscan middle ages (1260–1430). *Textual cultures*, 13(2), 82–110. <https://doi.org/10.14434/textual.v13i2.31597>
- Mani, V. (2014). Bibliomigrancy: Book series and the making of world literature. I T. D’haen, D. Damrosch & D. Kadir (Red.), *The Routledge companion to world literature* (s. 283-296). Routledge.
- Moretti, F. (2013). *Distant Reading*. Verso.
- Nowviskie, B. (2015). How to play with maps. I R. Panofsky & K. Kellett (Red.), *Cultural mapping and the digital sphere: Place and space* (s. 107-127). University of Alberta press.
- Petrulevich, A., Lethbridge, E., Gammeltoft, P. & Ellis Nilsson, S. (2023). Humanities-driven geospatial data infrastructure development for vision 2030. I K. Andersen (Red.), *Fast track to vision 2030* (s. 19-22). Nordiska ministerrdet.
- Rindal, M., Egeberg, E., Formo, T. & Norsk oversetterforening. (1998). *Brobyggere: oversettelser til norsk fra middelalderen til i dag*. Aschehoug.
- Spence, P. J. & Brandao, R. (2021). Towards language sensitivity and diversity in the digital humanities. *Digital studies/Le champ numérique*, 11(1), 1-29.
- Tanasescu, R. (2022). Complexity and the place of translation in digital humanities. Post-disciplinary communities of practice in the translation studies network. I K. Marais & R. Meylarts (Red.), *Exploring the implications of complexity thinking for translation studies* (s. 36-72). Routledge.
- Underwood, T. (2017). A genealogy of distant reading. *Digital humanities quarterly*, 11(2), u.s.
- Wakabayashi, J. (2019). Digital approaches to translation history. *Translation and interpreting*, 11(2). 132–145. <https://doi.org/10.12807/ti.111202.2019.a11>
- Zhang, Y., Liu, S. & Mathews, E. (2015). Convergence of digital humanities and digital libraries. *Library management*, 36(4/5), 362-377. <https://doi.org/10.1108/LM-09-2014-0116>
- Zhang, Y., Xue, S. & Xue, Z. (2021). From collection curation to knowledge creation: Exploring new roles of academic librarians in digital humanities research. *The journal of academic librarianship*, 47(2), 1-7. <https://doi.org/10.1016/j.acalib.2021.102324>

Takk

Takk til seniorrådgiver på Nasjonalbiblioteket, Oddrun Ohren, for hjelp med å sette opp søkekriterier for å hente ut norske oversettelser.

Vi vil også takke seniorrådgiver i Sikt, Jenny Bakken Aslaksen, for hjelp med detaljer om bibliografiske metadata.

Finansiering

Utviklingen av den digitale plattformen er finansiert av Nasjonalbibliotekets utviklingsmidler:

<https://bibliotekutvikling.no/prosjektbank/prosjekt/verden-pa-norsken-digital-utforskning-av-bibliomigrasjon-og-anmeldelser-av-oversatt-skjonnlitteratur/>

Vedlegg 1. Skjermdump av programmeringskript for å hente ut oversetter fra MARC

```

22  v def extract_contributors_and_translators(record):
23      contributors = []
24      translators = []
25
26      # Contributors and Translators (700 fields)
27      for field in record.get_fields('700'):
28          if "a" in field:
29              contributor = field['a']
30              relation = field.get('4', 'unknown') # Default to 'unknown' if not specified
31
32              contributors.append((contributor, relation))
33
34              # If the relation is 'translator', add to the translators list
35              if relation == 'trl':
36                  translators.append(contributor)
37
38      return contributors, translators
39
40

```

Vedlegg 2. Alternative stavemåter for den russiske forfatteren Fdor Dostoevskij i Nasjonalbibliotekets autoritetsregister

Foretrukket navneform	Dostoevskij, Fdor, 1821-1881
Navnevarianter	Dostoevskij, Fdor Michajlovi
	Dostoevsky, Fydor
	Dostoevsky, Fyodor
	Dostojevskij, F. M.
	Dostoevsky, F. M.
	Dostoevsky, Fedor M.
	Dostojevski, F. M.
	Dostojevskij, Fjodor M.
	Dostoyevsky, Fyodor
	Dostojevskij, F.
	Dostoevsky, Fedor Mikhailovich
	Dostoievsky, F. M.
	Dostoyevsky, F. M.
	Dostojevskij, Fjodor Michajlovitsj
	Dostoiewsky, Th.
	Dostojevskij, Fjodor M.
	Dostoievski, Fiodor Mikhailovitch
	Dostoivsky, Fiodor
	Dostojevski, F.M.

	Dostojevskij, Fjodor
	Dostojewski, F.M.
	Dostojefskij, F.M.
	Достоевский, Фёдор Михайлович
	Достоевский, Ф.М.
	Dostoevskij, F.M.

Vedlegg 3. Skjermdump av programmeringsskript for Wikidata

```

1 import requests
2 from tqdm import tqdm
3 import pandas as pd
4 import logging
5
6 logging.basicConfig(level=logging.INFO, filename="wikidata_books.log", filemode="w")
7
8 lst = []
9 url = "https://query.wikidata.org/sparql"
10
11 query = """
12 SELECT ?work ?workLabel ?originalTitle ?originalLanguage ?publicationDate ?author ?authorLabel WHERE {{
13 ?work wdt:P31/wdt:P279* wd:Q7725634; # Select literary works
14       wdt:P577 ?publicationDate;      # Get the date of publication
15       wdt:P1476 ?originalTitle;       # Get the original title
16       wdt:P407 ?originalLanguage;     # Get the original language of the work
17       wdt:P577 ?publicationDate;     # Get the date of publication
18       wdt:P50 ?author.                # Get the author
19 FILTER(YEAR(?publicationDate) = {})
20 SERVICE wikibase:label {{ bd:serviceParam wikibase:language "nb,en". }}
21 }}"""
22
23
24 for year in tqdm(range(1800, 2020)):
25
26     try:
27         response = requests.get(url, params={'query': query.format(year), 'format': 'json'})
28         res = response.json()['results']['bindings']
29
30         lst.extend(res)
31     except:
32         logging.error("Error at year {}".format(year))
33         continue
34
35
36 pd.DataFrame(lst).map(lambda x : x["value"]).to_csv("wikidata_books1800_2020.csv")
37
38

```

Vedlegg 4. Lenke til kildekode i Github

<https://github.com/NationalLibraryOfNorway/dhlab-app-verden-pa-norsk>